

Sygn. akt V ACa 486/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 października 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący – Sędzia	SA Irma Kul
Sędziowie:	SA J. Grela SA R. Kowalkowski (spr.)
Protokolant:	sekr. sąd. M. Naróg

po rozpoznaniu w dniu 9 października 2014 r. w Gdańsku

na rozprawie

sprawy z powództwa Z. N.

przeciwko A. K.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w B.

z dnia 28 marca 2014 r. sygn. akt I C 582/13

I. Oddala apelację;

II. Zasądza od powoda na rzecz pozwanego 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Na oryginale właściwe podpisy.

VACa 486/14

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 28 marca 2014 r. Sąd Okręgowy w B. rozpoznając sprawę z powództwa Z. N. przeciwko A. K. o zapłatę powództwo oddalił i orzekł o kosztach postępowania.

Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie ustalił, że powód jest właścicielem działki oznaczonej w ewidencji gruntów nr (...), dla której to nieruchomości Sąd Rejonowy w Ś. prowadzi księgę wieczystą o nr (...), zaś pozwany właścicielem działki

oznaczonej w ewidencji gruntów nr (...), wchodzącej w skład nieruchomości, dla której Sąd Rejonowy w Ś. prowadzi księgę wieczystą o nr (...). Działka powoda o nr (...) graniczy z działką pozwanego o nr (...).

Poprzednicy stron otrzymali przedmiotowe nieruchomości zabudowane budynkiem mieszkalnym na podstawie orzeczenia Powiatowej (...) w D..

Na przedmiotowych działkach posadowiony jest budynek mieszkalny. Przed Sądem Rejonowym w Ś. pod sygn. akt I Ns (...) toczyło się postępowanie w sprawie o ustalenie przebiegu granicy pomiędzy działkami o nr (...) na odcinku zabudowanym budynkiem mieszkalnym, zakończone prawomocnym postanowieniem Sądu Okręgowego w B. w sprawie II Ca (...), oddalającego apelację uczestnika Z. N..

Postanowieniem z dnia 10 maja 2011 r. Sąd Rejonowy w Ś. rozgraniczył działkę oznaczoną numerem (...) zapisaną w księdze wieczystej Kw (...) Sądu Rejonowego w Ś., stanowiącą własność wnioskodawcy A. K. z działką oznaczoną nr (...), zapisaną w księdze wieczystej Kw (...) Sądu Rejonowego w Ś., stanowiącą własność uczestnika Z. N., położone w W., według linii oznaczonej kolorem czerwonym, biegnącej od punktu granicznego (...) do punktu (...), dalej do punktu granicznego (...), następnie wzdłuż ściany nośnej budynku do punktu granicznego (...), a następnie do punktu granicznego (...) na szkicu polowym nr 1, stanowiącym załącznik nr 1 do opinii sporządzonej przez biegłego (...) mgr inż. R. K. w dniu 28 kwietnia 2010r., stanowiącej integralną część postanowienia. Rozgraniczenie w obrębie budynku mieszkalnego zostało dokonane według płaszczyzny pionowej wzdłuż ściany nośnej znajdującej się na parterze, która dzieli budynek na dwa odrębne budynki. Część budynku należąca do powoda stanowi mniej niż ⁽¹⁾/2 powierzchni.

Powód w postępowaniu przed Sądem Rejonowym w Ś. nie domagał się zasądzenia odpowiedniej dopłaty pieniężnej.

Oceniając zasadność powództwa, zważywszy że stan faktyczny sprawy był między stronami niesporny, Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z treścią art. 153 k.c. jeżeli granice gruntów stały się sporne, a stanu prawnego nie można stwierdzić, ustala się granice według ostatniego spokojnego stanu posiadania. Gdyby również takiego stanu nie można było stwierdzić, a postępowanie rozgraniczeniowe nie doprowadziło do ugody między interesowanymi, sąd ustali granice z uwzględnieniem wszelkich okoliczności; może przy tym przyznać jednemu z właścicieli odpowiednią dopłatę pieniężną.

Jego zdaniem, przewidziana w treści art. 153 k.c. możliwość przyznania jednemu z właścicieli odpowiedniej dopłaty pieniężnej może mieć miejsce tylko przy ustalaniu granic według kryterium „wszelkich okoliczności” (J. Nadler [w:] Kodeks cywilny. Komentarz do artykułów 1-534. Tom I. pod red, E. Gniewka, Warszawa 2004, s. 460). Za tym przemawia zarówno wykładania językowa jak i celowościowa.

Nie było więc możliwe zasądzenie dopłaty przez Sąd w tym procesie. Możliwość przyznania jednemu z właścicieli odpowiedniej dopłaty pieniężnej przewidziana została wyłącznie w normie prawnej zawartej w przepisie art. 153 k.c. , a przepis ten reguluje kwestię ustalenia granic w toku postępowania nieprocesowego, rozgraniczeniowego. Powód będąc uczestnikiem postępowania o rozgraniczenie miał możliwość wystąpienia ze stosownym żądaniem zasądzenia dopłaty w toku postępowania o rozgraniczenie. Bierność powoda w postępowaniu o rozgraniczenie powoduje, iż uprawnienie przewidziane w treści art. 153 k.c. nie może być realizowane w tym procesie. Powyższe nie stanowi ograniczenia prawa do sądu, a jest konsekwencją braku zgłoszenia żądania w postępowaniu o rozgraniczenie.

Również żądanie powoda oparte na ewentualnej podstawie prawnej z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia nie zasługuje na uwzględnienie. W postępowaniu sądowym rozgraniczenie następuje według jednego z trzech wskazanych wyżej kryteriów, którymi są: stan prawny, ostatni spokojny stan posiadania oraz wszelkie okoliczności. Zaznaczyć należy, że przyjęte przez Sąd Rejonowy w Ś. w postępowaniu o rozgraniczenie przedmiotowych nieruchomości kryterium ostatniego spokojnego posiadania, uznane przez Sąd Okręgowy w B. rozpoznający apelację uczestnika Z. N. za błędne, nie miało wpływu na ostateczne rozstrzygnięcie sprawy, które jak podkreślił Sąd odwoławczy w uzasadnieniu było prawidłowe, a granica została ustalona według kryterium uwzględnienia wszelkich okoliczności. Podkreślić należy, że w przypadku dokonanego na mocy prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w Ś. z dnia 10 maja 2011 r. w sprawie 1 Ns (...) rozgraniczenia nieruchomości, nie ma zastosowania art. 405 k:c, albowiem

podstawą prawną uregulowania podziału prawa własności jest właśnie to orzeczenie, i nie zachodzi przesłanka bezpodstawności ewentualnego wzbogacenia. Również Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem z dnia 1 marca 2012r. (w sprawie 1 ACa 130/12, LEX nr 1148367) orzekł, iż „prowadzenie postępowania rozgraniczeniowego, a zatem w sytuacji, gdy granice są sporne, prowadzi do wytyczenia ich nowego przebiegu, odmiennego niż dotychczasowy. Ich wytyczenie nie stanowi naruszenia własności, gdyż następuje na mocy orzeczenia sądu". Wobec powyższego, z uwagi na brak przesłanki bezpodstawności prawnej roszczenie powoda z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest niezasadne i nie zasługuje na uwzględnienie.

Wobec powyższego Sąd na podstawie art. 153 k.c. a contrario oddalił powództwo.

O kosztach orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu zasądając od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3 617 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

W apelacji powód domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi okręgowemu zarzucając naruszenie i obrazę prawa materialnego tj. art. 153 kc w zw. z art. 45 ust. 1 i art. 31 Konstytucji. Jego zdaniem Sąd Okręgowy błędnie przyjął, że dopłata, o której mowa w art. 153 kc może być zasądzona tylko w toku postępowania rozgraniczeniowego podczas gdy takie ograniczenie nie wynika z żadnej normy prawnoprocesowej. Zatem oddalenie powództwa z taką argumentacją stanowi nieuprawnione ograniczenie konstytucyjnego prawa do sądu i prowadzi do nierozpoznania istoty sprawy.

W uzasadnieniu apelacji argumentował, że analiza funkcji dopłaty prowadzi do wniosku, że ma ona na celu zrekompensowanie właścicielowi jednej z rozgraniczanych nieruchomości uszczerbku majątkowego, jakiego doznał przy wyznaczaniu granicy kosztem ograniczenia swojego prawa własności. Dlatego dopłata powinna być traktowana w kategoriach instrumentu szeroko pojętej ochrony własności, gwarantowanej w Konstytucji.

Wywodził również, że z treści art. 153 kc nie wynika przyjęte w zaskarżonym wyroku ograniczenie dochodzenia dopłaty wyłącznie do ram postępowania rozgraniczeniowego.

Podnosił, że umieszczenie regulacji o dopłacie w art. 153 kc rozstrzyga tylko o związku tej dopłaty z podstawą rozgraniczenia, którą jest ustalenie granic nieruchomości z uwzględnieniem wszelkich okoliczności.

Według skarżącego prawo dochodzenia przez stronę określonych roszczeń, w tym wspomnianej dopłaty, jest elementem prawa do sądu gwarantowanego przez art. 45 ust. 1 Konstytucji i może być ograniczone tylko w drodze ustawy (art. 30 Konstytucji). Wskazując na regulację z art. 618 §3 kpc podnosił, że gdyby nie wprowadzenie w niej wyraźnego zakazu, dochodzenie roszczeń w przepisie opisanych byłoby możliwe po zakończeniu postępowania o zniesienie współwłasności. Skoro w przypadku regulacji z art. 153 kc, w zakresie orzekania o dopłacie, takiego zakazu nie ma to jest dozwolone domaganie się w innym procesie jej zasądzenia.

Zdaniem skarżącego przyjęcie założenia, jakoby zawężenie ochrony własności mogło być dopuszczalne w oparciu li tylko o interpretację norm prawa materialnego pozostaje w oczywistej sprzeczności z wykładnią celowościową obowiązującego systemu ochrony własności.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie jest zasadna i podlega oddaleniu. Przy niespornych okolicznościach faktycznych rozpoznawanej sprawy, kwestią budzącą diametralnie rozbieżne odczucia stron procesu było zagadnienie dopuszczalności domagania się zasądzenia dopłaty przewidzianej w art. 153 kc w innym niż rozgraniczeniowe postępowaniu. Sąd Apelacyjny podziela argumentację zaskarżonego wyroku, że możliwość orzekania o dopłacie pieniężnej, związanej z przeprowadzonym rozgraniczeniem, została ograniczona do toczącego się postępowania o rozgraniczenie. W konsekwencji domaganie się jej przyznania w innym postępowaniu nie jest dopuszczalne, a powództwo w takim wypadku powinno być oddalone.

Tego wniosku nie zmieniają zarzuty i argumentacja apelacji.

Trafne jest spostrzeżenie apelacji, że rolą przewidzianej w art. 153 kc dopłaty jest realizacja funkcji kompensacyjnej ale jej wniosek, że owa kompensata jest związana z ograniczeniem prawa własności uprawnionego do jej otrzymania z uwagi na orzeczenie o rozgraniczeniu, jest nieuprawniony. Istota bowiem rozgraniczenia polega na wyznaczeniu granicy pomiędzy sąsiednimi nieruchomościami, gdy ich granicy nie można ustalić, przy czym tego ustalenia sąd dokonuje w oparciu o ściśle określone w przepisie kryteria stosowane kolejno od wynikającego ze stanu prawnego obu rozgraniczanych nieruchomości poczynając i na uwzględnieniu wszelkich okoliczności kończąc. Zatem nie sposób mówić, jak to czyni apelacja, o ograniczeniu prawa własności którejkolwiek ze stron, gdyż rozgraniczenie nie prowadzi do takiej sytuacji. Skoro bowiem istnieje możliwość ustalenia stanu prawnego nieruchomości rozgraniczanych, sąd musi ten stan prawny uwzględnić i ustalić granice nieruchomości w sposób z niego wynikający. W ostatnim wypadku (wszelkie okoliczności) ustala granice nie mogąc ustalić stanu prawnego obu nieruchomości (prawnego przebiegu granic, tj. wynikającego z ustalonego stanu prawnego rozgraniczanych nieruchomości) oraz ostatniego spokojnego stanu posiadania i kieruje się przy tym ustaleniu wszelkimi okolicznościami, które uzna za istotne dla ustalenia granicy. Zatem stosując to kryterium, ponieważ nie można ustalić stanu prawnego nieruchomości, nie można odpowiedzialnie mówić o „ograniczeniu swojego prawa własności”, jak to czyni apelacja. Owa dopłata i decyzja o jej przyznaniu to przecież wynik oceny całokształtu okoliczności sprawy, znanych sądowi prowadzącemu postępowanie o rozgraniczenie, usprawiedliwiających jej przyznanie z uwagi na ich istnienie. W każdym razie nie są to okoliczności związane z „ograniczeniem bądź pozbawieniem prawa własności” bo taka sytuacja w postępowaniu o rozgraniczenie, z uwagi na jego konstrukcję i cele, które ma ono do spełnienia, przez samo wydanie orzeczenia o rozgraniczeniu, nie może wystąpić.

W konsekwencji nie można mówić o nieznajdującym rekompensaty pieniężnej pozbawieniu powoda w tym postępowaniu prawa własności i w konsekwencji naruszeniu wskazanych w apelacji przepisów Konstytucji i art. 153 kc.

Wracając do wcześniejszego stwierdzenia dotyczącego oceny całokształtu okoliczności sprawy, znanych sądowi prowadzącemu postępowanie o rozgraniczenie, usprawiedliwiających przyznanie dopłaty z uwagi na ich istnienie, trzeba wyjaśnić, że ów związek pomiędzy ową oceną i znajomością okoliczności decydujących o rozgraniczeniu w oparciu o trzecie ustawowe kryterium (wszelkie okoliczności) jest jednym z istotnych argumentów usprawiedliwiających wykładnię art. 153 kc przyjętą w zaskarżonym wyroku.

Stanowi bowiem racjonalne uzasadnienie dla powiązania możliwości przyznania dopłaty przewidzianej w art. 153 kc z prowadzonym postępowaniem i ograniczenie możliwości orzekania o niej do tego postępowania.

Poza tym ów wniosek wynika bezpośrednio i w sposób nie budzący wątpliwości z konstrukcji przepisu. Wprawdzie trzeba się zgodzić z apelacją, że owa dopłata jest powiązana li tylko z trzecią przesłanką rozgraniczenia (wszelkie okoliczności) ale nie ma racjonalnych argumentów dla jedynie takiego rozumienia owego związku. Przyjęcie możliwości orzekania o dopłacie tylko w razie rozgraniczenia uwzględniającego wszelkie okoliczności nie wyłącza również istnienia dalszego ograniczenia związanego z dopuszczalnością orzekania o dopłacie jedynie w postępowaniu o rozgraniczenie. Taki wniosek wynika z wskazania na znane z reguły jedynie sądowi orzekającemu o rozgraniczeniu przesłanki decydujące o uwzględnieniu „wszelkich okoliczności” i charakter tych „wszelkich okoliczności” oraz ich wagę dla przyjęcia określonego sposobu ustalenia spornej granicy ale wynika nadto z konstrukcji przepisu art. 153 kc.

Prawidłowe bowiem odczytanie przepisu (jego literalne brzmienie i logiczna wykładnia) nie pozostawia wątpliwości, że użyte po średniku określenie „...może przy tym przyznać jednemu z właścicieli odpowiednią dopłatę...” odnosi się do sądu orzekającego o rozgraniczeniu i jest związane z uwzględnieniem „wszelkich okoliczności” przy ustalaniu przebiegu granicy. Szczególnie dobitnie świadczy o tym użycie zwrotu „może przy tym”. „Przy tym” znaczy ni mniej ni więcej tylko tyle, że dzieje się to przy orzekaniu o rozgraniczeniu w oparciu o trzecią z przesłanek. Gdyby miało być inaczej użycie zwrotu „przy tym” sugerującego odesłanie do treści (wypowiedzi) poprzedzającej nie miałyby sensu. Taki jest bowiem logiczny związek i konsekwencje użycia tego sformułowania. Nie można zakładać, że ustawodawca nie przywiązał żadnego znaczenia do jego użycia. Wniosek przeciwny byłby sprzeczny z przyjmowaną

a priori konstrukcją racjonalności ustawodawcy i stanowienia przez niego prawa w sposób przemyślany z czego wynika używanie pewnych zwrotów w treści przepisu w sposób zamierzony i mający wywołać określony skutek prawny. Odmienne założenie prowadziłoby do anarchii w stosowaniu prawa i dowolności interpretacyjnej, zależnej od indywidualnych potrzeb osoby jej dokonującej. Konkludując, o dopłacie sąd orzeka w postępowaniu o rozgraniczenie, jeżeli jego podstawę stanowią „wszelkie okoliczności”. W konsekwencji nie jest dopuszczalne domaganie się jej przyznania w innym postępowaniu toczącym się po zakończeniu postępowania o rozgraniczenie.

Tego wniosku nie zmieniają zarzuty naruszenia takim rozumowaniem przepisów art. 31 i 45 Konstytucji podniesione w apelacji.

Spostrzeżenie skarżącego, że ograniczenie konstytucyjnych praw, w tym prawa do sądu, może się dokonać jedynie na mocy postanowienia ustawy, skądinąd słuszne, nie podważa prezentowanej wcześniej argumentacji. Ograniczenie praw gwarantowanych konstytucyjnie może się dokonać bowiem w dwojaki sposób, przez wyraźne sformułowanie zakazu (jak jest w przywołanym w apelacji art. 618 kpc) ale również przez wprowadzenie regulacji, z której w logiczny sposób ów zakaz można wyinterpretować. Właśnie ten drugi sposób regulacji ustawodawca wybrał dla powiązania dopuszczalności orzekania o dopłacie z postępowaniem o rozgraniczenie i w konsekwencji logicznym wyłączeniem możliwości orzekania o niej w innym postępowaniu.

Wtórnią kwestią jest to, w jaki sposób strona może uruchomić aktywność sądu aby orzekł o dopłacie. W literaturze wskazuje się na konieczność złożenia przez zainteresowanego stosownego wniosku (patrz Komentarz G. K. do art. 152 i 153 publ. w LEX do art. 153 kc).

Można jednak również zasadnie twierdzić, że użycie w art. 153 zwrotu „może” nie znaczy, że sąd może postępować dowolnie, jeżeli są spełnione warunki uzasadniające przyznanie dopłaty tylko powinien o niej orzec. W tym wypadku zaniechanie orzekania o niej, jak było w sprawie o rozgraniczenie toczącej się pomiędzy stronami tego postępowania, uprawniało do złożenia wniosku o uzupełnienie postanowienia o rozgraniczenie (art. 351 § 1 kpc w zw. z art. 13 § 2 kpc). Ten wniosek wynika stąd, że strona, która oczekuje takiego orzeczenia nie wie, jakie przesłanki zdecydują o rozgraniczeniu, a więc czy sąd oprze swoje rozstrzygnięcie na „wszelkich okolicznościach”. Zatem w sytuacji, gdy uwzględnienie owych „wszelkich okoliczności” zdecydowało o rozgraniczeniu, sąd powinien z urzędu rozważyć przyznanie jednemu z właścicieli stosownej dopłaty. Oczywiście nie zawsze uwzględnienie wspomnianych okoliczności będzie prowadziło do jej przyznania co, o ile tak będzie, spowoduje pominięcie tego rozstrzygnięcia w postanowieniu o rozgraniczeniu. Wyjaśnieniu jednak tej kwestii, o ile uczestnik postępowania uważa, że należy mu się stosowana dopłata, służyć może wspomniany wniosek o uzupełnienie postanowienia.

Mając na uwadze powyższe rozważania Sąd Apelacyjny apelację oddalił o czym orzekł na podstawie art. 385 kpc, zaś o kosztach postępowania apelacyjnego w oparciu o przepis art. 98 kpc.